

ŁUKASZ KOPERSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Socjologii

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE REALIZOWANE NA KIERUNKU PRACA SOCJALNA UAM W OPINIACH ABSOLWENTÓW ROKU 2011 I 2015. REFLEKSJA NAD KSZTAŁCENIEM KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

ABSTRAKT

Prezentowany artykuł składa się z czterech części. W pierwszej wskazuję teoretyczne ujęcie rozwoju polskiej pracy socjalnej jako dyscypliny akademickiej począwszy od lat 60. do czasów nam obecnych. Skupiam się na zmianach, jakie następowały w kształceniu kadry pomocy społecznej oraz w jaki sposób kształtowała się autonomia pracy socjalnej na polskich uczelniach. Druga część poświęcona jest metodologii badań, skonstruowanym celom, zaproponowanym metodom, technikom oraz przebiegowi i organizacji badań. W trzeciej części analizuję zgromadzone wyniki badań, poświęcone ogólnym opiniom na temat kierunku praca socjalna oraz szczegółowym, poświęconym konkretnym przedmiotom praktycznym, takim jak: zajęcia praktyczne w placówkach, projekt socjalny, praktyka zawodowa, praktyka specjalizacyjna, obszary pracy socjalnej. Ostatnią część stanowią wnioski z badań oraz wskazanie głównych dylematów związanych z akademickim kształceniem przyszłej kadry pomocy społecznej.

Słowa kluczowe: praca socjalna, dydaktyka, zajęcia praktyczne, profesjonalizacja

WSTĘP

Przedmiotem zawartych w artykule badań uczyniłem analizę opinii absolwentów dwóch roczników pracy socjalnej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (2011 i 2015) na temat studiowanej przez nich profesji. W sposób szczególny zwróciłem uwagę na praktyczne aspekty studiowania na kierunku praca socjalna, a więc obowiązkową realizację dwóch praktyk (zawodowej i specjalizacyjnej) i następujące przedmioty: projekt

socjalny, obszary pracy socjalnej, zajęcia praktyczne w placówkach. Do rozważań nad kształceniem studentów na kierunku praca socjalna skłoniło mnie kilka czynników. Po pierwsze, sam jestem absolwentem pracy socjalnej i za interesujące uznałem poznanie opinii swoich koleżanek i kolegów. Po drugie, prowadząc zajęcia na kierunku praca socjalna, niejednokrotnie miałem możliwość rozmawiania ze studentami o zaletach i wadach wybranego przez nich kierunku. Wreszcie po trzecie, uważam, że zgromadzone wyniki badań mogą posłużyć jako refleksja nad możliwością konstruktywnego zaimplementowania nowych metod i technik kształcenia w celu podniesienia jakości i dążenia do profesjonalizacji pracy socjalnej w Polsce.

KSZTAŁCENIE PRACOWNIKÓW SOCJALNYCH NA POZIOMIE AKADEMICKIM W POLSCE¹⁾

Praca socjalna na poziomie akademickim ma w Polsce bogate tradycje. W 1968 r. na Wydziale Ekonomiczno-Społecznym w Szkole Głównej Planowania i Statystyki (od 1991 Szkoła Główna Handlowa) w Warszawie rozpoczęto kształcenie organizatorów pracy socjalnej w zakładach pracy oraz w placówkach administracji państwowej. Niespełna dziesięć lat później, w roku akademickim 1977/1978 przy Instytucie Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego powstało pierwsze w Polsce Studium Pracowników Służb Społecznych na wydziale zaocznym (Supińska, 1991, s. 43–44). Głównym celem funkcjonowania studium było zgodnie z założeniami Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej „przygotowanie specjalistów mających pełnić szersze funkcje zawodowe (kierownicze, analityczno-badawcze, edukacyjne)” (Leś, 1991, s. 25). W roku akademickim 1988/1989, w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego utworzono Zaoczne Studia Socjologiczne o specjalności praca socjalna. Co ciekawe, najlepsi absolwenci wydziałów pracowników socjalnych, którzy otrzymali najwyższą ocenę, mogli się ubiegać o przyjęcie bezpośrednio na drugi rok studiów. Takie rozwiązanie było jak na owe czasy innowacyjne i wprowadzało tzw. drożność w kształceniu pracowników socjalnych (Studium Zaoczne..., s. 2). Celem kształcenia na studiach socjologicznych o specjalności praca socjalna było ukształtowanie w studentach umiejętności „dokonywania analiz i diagnoz w odniesieniu do jedno-

---

¹⁾ Celowo pomijam edukację na poziomie wyższym, oferowaną przez uczelnie niepubliczne, Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe oraz Kolegia Pracowników Służb Społecznych.

stek, rodzin, grup, środowisk społecznych, potrafiącą wprowadzić nowe rozwiązania w dziedzinie zagadnień społecznych, kompetentną w zakresie stanu administracyjnego i prawnego” (Zaoczne studia..., za: Zasada-Chorab, 2011, s. 80). Anna Zasada-Chorab (2011, s. 81) wskazuje trzy główne argumenty, przemawiające za tym, że transformacja społeczno-gospodarcza po 1989 r. przyczyniła się do upowszechnienia kierunku praca socjalna na poziomie akademickim. Po pierwsze, pracę socjalną rozpoczęto postrzegać jako kierunek interdyscyplinarny, umożliwiający podjęcie pracy w instytucjach rządowych, samorządowych i pozarządowych. Po drugie, ofertę studiów wyższych często kierowano do kadry pomocy społecznej w celu uzupełnienia, bądź podniesienia posiadanych przez nią kwalifikacji. Trzecim powodem zainteresowania uczelni wyższych kształceniem na kierunku praca socjalna, była profesjonalizacja tej dyscypliny oraz dążenie do stopniowego podwyższania kwalifikacji w jej zakresie. Od roku 1992 większość państwowych uniwersytetów rozpoczęła kształcenie w ramach trzyletnich studiów, kończących się uzyskaniem tytułu zawodowego licencjata. Przykładowo w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej (dzisiejszej Akademii Pedagogiki Specjalnej) pierwsi absolwenci w 1995 r. otrzymali dyplom pedagoga specjalnego o specjalizacji praca socjalna. Na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w roku akademickim 1992/1993 uruchomione zostały trzyletnie studia licencjackie z socjologii ze specjalizacją w zakresie pracy socjalnej. Brak wyraźnych uregulowań ministerialnych przyczynił się do dowolności w powoływaniu coraz to nowych kierunków, jak pedagogika pracy socjalnej, praca opiekuńcza i socjalna. Miało to przełożenie na standardy kształcenia i wieloprofilowość zawodu. Dopiero Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 4 października 1995 r. w sprawie ustalenia dokumentacji programowej dla zawodu pracownik socjalny spowodowało ujednoczenie treści programowych²⁾. Utworzono program kształcenia na poziomie 2,5-letnich szkół policealnych. Dopiero Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wydało rozporządzenie, zgodnie z którym powołano osobny kierunek studiów: praca socjalna. Początkowa niezależność nadawania tytułu zawodowego pracownika socjalnego okazała się kolejnym fiaskiem. Uprawnienia pracownika socjalnego uzyskiwali absolwenci innych kierunków, jak pedagogika, pedagogika specjalna, politologia, polityka społeczna, psychologia, socjologia czy nauki o rodzinie, w ramach których otwierano specjalizację w zakresie pracy socjalnej. Od 1 stycznia 2014 r. praca socjalna stała się autonomicznym kierunkiem studiów.

²⁾ Dz. Urz. MPIPS z 1995 r. nr 6, poz. 7.

W tabeli 1 zawarłem informacje odnoszące się do ulokowania kierunku praca socjalna na dwudziestu polskich uniwersytetach, wliczając w nie Uniwersytety kościołów i związków wyznaniowych³. Wziąłem pod uwagę fakt, czy kierunek praca socjalna: podlega instytutowi bądź wydziałowi pedagogicznemu (dziewięć uniwersytetów)⁴, instytutowi socjologii (cztery uniwersytety)⁵, nie podlega wskazanym tu jednostkom organizacyjnym lub podlega osobnej jednostce organizacyjnej związanej bezpośrednio z pracą socjalną (osiem uniwersytetów)⁶. Afiliacja ta ma najczęściej charakter umowny związany z tradycją powstawania i kształtowania się kierunku praca socjalna na konkretnym uniwersytecie/wydziale. Niemniej ciekawy wydaje się niski stosunek instytutów socjologii, w stosunku do ich pedagogicznych odpowiedników, które sprawują bezpośrednie zwierzchnictwo nad pracą socjalną. Można zaryzykować stwierdzenie, że korzenie polskiej pracy socjalnej związane z takimi nazwiskami jak Helena Radlińska czy Aleksander Kamiński nadal w większym stopniu zakorzenione są w pracy społeczno-oświatowej czy animacji społeczno-kulturowej, tożsamymi pedagogice społecznej. Zdecydowanie bardziej istotną kwestię stanowi popularyzacja kierunku i zgodnie z reformą bolońską – dążenie do tworzenia studiów II stopnia z zakresu pracy socjalnej. Z jednej strony działania te umożliwią bardziej wszechstronne i profesjonalne przygotowanie absolwentów do wyzwań stojących na drodze zawodowej. Z drugiej strony dwustop-

³ Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.

⁴ Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Wydział Pedagogiki i Psychologii), Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (Wydział Nauk Pedagogicznych), Uniwersytet Opolski (Instytut Nauk Pedagogicznych), Uniwersytet Szczeciński (Instytut Pedagogiki), Uniwersytet w Białymstoku (Wydział Pedagogiki i Psychologii), Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Katedra Pedagogiki Społecznej), Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (Instytut Pedagogiki), Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (Instytut Pedagogiki i Psychologii).

⁵ Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Rzeszowski.

⁶ Uniwersytet Wrocławski (Wydział Nauk Społecznych), Uniwersytet Warszawski (Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji), Uniwersytet Łódzki (Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny), Uniwersytet Gdański (Wydział Nauk Społecznych), Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (Wydział Nauk Historycznych i Społecznych), Uniwersytet Zielonogórski (Wydział Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu), Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie (Instytut Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (Instytut Pracy Socjalnej).

nowość pracy socjalnej przyczynia się do uzyskiwania uprawnień pracownika socjalnego wszystkim tym, którzy ukończyli inne kierunki studiów. Praca socjalna kończąca się uzyskaniem tytułu zawodowego magistra jest obecnie dostępna na następujących Uniwersytetach: Jagiellońskim, Marii Curie-Skłodowskiej, Łódzkim, Mikołaja-Kopernika, Gdańskim, Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II i Uniwersytecie w Białymstoku.

TABELA 1. Praca socjalna na polskich uniwersytetach w roku 2015

Praca socjalna pod zwierzchnictwem Instytutu (bądź Wydziału) Pedagogiki	Praca socjalna pod zwierzchnictwem Instytutu Socjologii	Praca socjalna jako kierunek nie będący pod zwierzchnictwem Wydziału Nauk Społecznych	Praca socjalna wyłącznie na poziomie licencjackim	Praca socjalna na poziomie licencjackim i magisterskim
9 uniwersytetów	4 uniwersytety	8 uniwersytetów	13 uniwersytetów	7 uniwersytetów

Źródło: opracowanie własne.

Na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu praca socjalna jako osobny kierunek, a nie specjalizacja w ramach socjologii, została uruchomiona w roku akademickim 2007/2008⁷⁾. Obecnie studia na kierunku praca socjalna realizowane są na podstawie profilu ogólnoakademickiego. Przedmioty realizowane w trakcie trwania trzyletnich studiów stacjonarnych proponują podzielić na teoretyczne i praktyczne. Pierwsze bazują na wiedzy zgromadzonej w literaturze przedmiotu i dokumentach prawnych (socjologiczne, pedagogiczne, psychologiczne, prawne, związane z polityką społeczną, pracą socjalną i wybranymi zagadnieniami społeczno-kulturowymi). Przedmioty praktyczne natomiast realizowane są częściowo na uczelni i częściowo w instytucjach pomocy społecznej. Wśród przedmiotów praktycznych realizowanych w toku trzech lat studiów znajdują się: zajęcia praktyczne w placówkach (I rok, 30 godz.), praktyka zawodowa (I rok, 120 godz.), praktyka specjalizacyjna (II rok, 120 godz.), obszary pracy socjalnej (III rok, 30 godz.), projekt socjalny (III rok, 60 godz.).

⁷⁾ W Wielkopolsce oprócz UAM, kształcenie na I stopniu pracy socjalnej oferują Wielkopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Środzcu Wielkopolskiej oraz Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie.

METODOLOGIA BADAŃ

Celem organizowanych badań uczyniłem poznanie opinii absolwentów kierunku praca socjalna na temat realizowanych zajęć praktycznych w toku ich studiów. Cel ten próbowałem osiągnąć, badając: 1) ogólną ocenę studentów na temat realizowanych zajęć praktycznych (zajęć praktycznych w placówkach, praktyki zawodowej, praktyki specjalizacyjnej, obszarów pracy socjalnej i projektu socjalnego; 2) poziom satysfakcji studentów z uczestnictwa w zajęciach; 3) organizację i przebieg realizacji zajęć praktycznych; 4) znaczenie realizacji przedmiotu z perspektywy przygotowania do pełnienia roli zawodowej; 5) możliwość zaimplementowania zdobytej uprzednio wiedzy teoretycznej w trakcie realizacji przedmiotu praktycznego.

W badaniach wzięło udział 48 absolwentów kierunku praca socjalna – 27 absolwentów z roku 2011 i 21 absolwentów z roku 2015⁸⁾. Zastosowałem dobór celowy ze względu na wspólne dla wszystkich wykształcenie, metodę sondażu diagnostycznego i technikę ankiety. Autorski kwestionariusz ankiety składał się dziesięciu pytań zamkniętych. Ankieta została rozesłana respondentom za pośrednictwem Internetu na przełomie czerwca i lipca 2015 roku.

Dominik Batorski i Marta Olcoń-Kubicka (2006, s. 118–119) wskazują na występowanie mocnych i słabych stron organizacji badań przy wykorzystaniu Internetu. Do zalet prowadzenie badań w sieci zaliczyć można m.in. dostępność respondentów *online* (w sposób szczególny osób rozproszonych geograficznie). Możliwe jest zatem dotarcie do specyficznych grup, skupionych w konkretnym miejscu w przestrzeni sieciowej, np. forum internetowym. Kolejnymi argumentami przemawiającymi na korzyść organizacji badań w sieci jest oszczędność czasu, pieniędzy oraz możliwość organizacji badań w środowisku przyjaznym respondentom. Niestety realizacja badań w sieci związana jest z powstawaniem różnorodnych problemów. Badaniom przez Internet zarzuca się m.in. brak kontroli nad czynnikami towarzyszącymi badaniu (nie wiadomo, czy osoba biorąca udział w badaniu znajduje się w domu, pracy czy też w miejscu publicznym, w którym mogą występować zakłócenia). Respondenci odpowiadając na pytania, posługują się zróżnicowanym sprzętem i oprogramowaniem, co może przyczynić się do istotnych zakłóceń w pozyskiwaniu odpowiedzi, np. w przypadku koniecz-

---

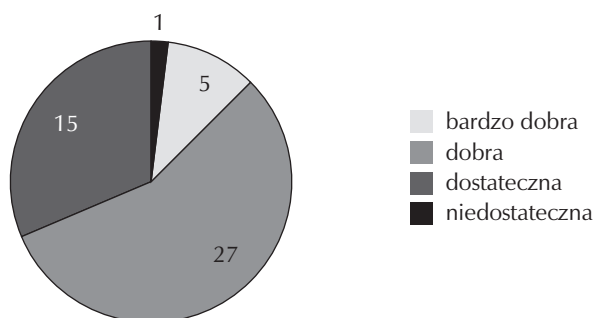
⁸⁾ Roczniki 2011 i 2015 wybrałem z uwagi na znajomość absolwentów oraz dostępność dotarcia do nich.

ności ściągnięcia konkretnego pliku, bądź wypełnianiu narzędzia w innej przeglądarce niż domyślna. Dodatkowo respondenci mogą wykazywać zróżnicowane kompetencje związane z obsługą komputera, np. w zakresie szybkości pisania na klawiaturze lub korzystania z Internetu. Ostatnim z analizowanych czynników jest anonimowość. O ile w badaniach tradycyjnych jest ona ogromnym atutem, o tyle w badaniu przez Internet może przyczynić się do zakłóceń w zbieraniu danych z uwagi na brak stuprocentowej pewności co do tożsamości respondenta.

Realizacja badań wśród absolwentów kierunku praca socjalna przebiegała sprawnie. Respondenci otrzymali link do ankiety, która znajdowała się na platformie przystosowanej do tworzenia narzędzi badawczych. Po wypełnieniu ankiety, narzędzie mogło zostać zapisane. Jediną wadą opisanego badania jest stosunkowo niski zwrot wypełnionych ankiet (48).

PREZENTACJA WYNIKÓW BADAŃ

Jak wynika z danych zamieszczonych na wykresie 1, zdecydowanie większość respondentów (27) oceniła kierunek praca socjalna jako dobry, natomiast $\frac{1}{3}$ jako dostateczny⁹⁾.

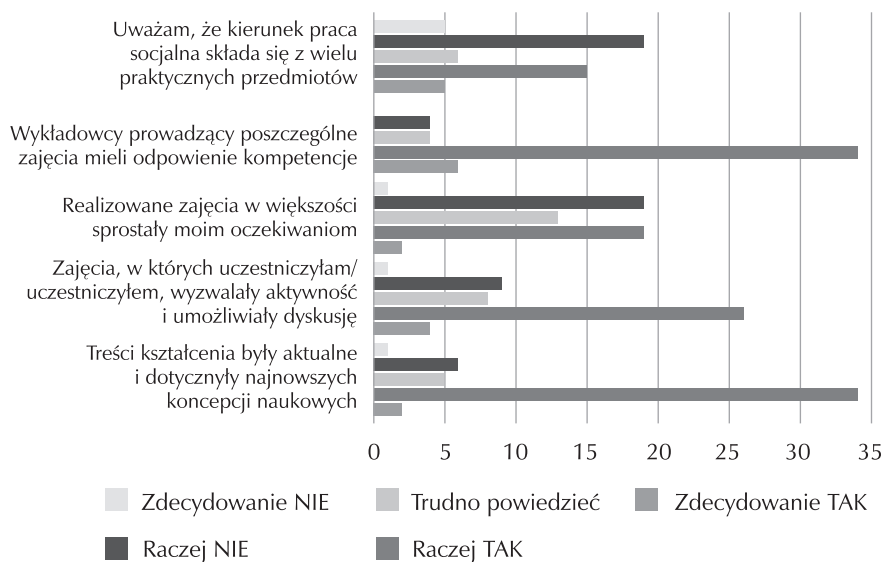

WYKRES 1. Ocena kierunku praca socjalna z perspektywy absolwentów

Źródło: opracowanie własne.

⁹⁾ Przyjąłem system oceniania, który jest studentom i absolwentom znany: bardzo dobry (5), dobry (4), dostateczny (3), niedostateczny (2). Z uwagi na to, że próba badawcza nie przekroczyła 50 osób, zgodnie z zasadami statystyki nie obliczam procentów lecz podaję liczebności. Ponadto z uwagi na niezbyt liczną próbę, zaniechałem różnicowania i porównywania odpowiedzi udzielonych przez absolwentów z roku 2011 i 2015.

Na podstawie danych zawartych na wykresie 2 można wskazać, że respondenci w większości byli zgodni co do: 1) odpowiedniego przygotowania merytorycznego wykładowców; 2) stopnia, w jakim realizowane zajęcia wyzwały aktywność i umożliwiały dyskusję oraz 3) stopnia, w jakim realizowane na zajęciach treści kształcenia były aktualne i nowoczesne. Większość badanych absolwentów nie zgodziła się ze stwierdzeniem, że kierunek praca socjalna składa się z wielu praktycznych przedmiotów. Trudno zatem powiedzieć, dlaczego odpowiedź „Raczej NIE” została wybrana przez niespełna 20 badanych. Biorąc pod uwagę ogólnoakademicki profil kształcenia, na kierunku praca socjalna jest aż pięć zajęć praktycznych.

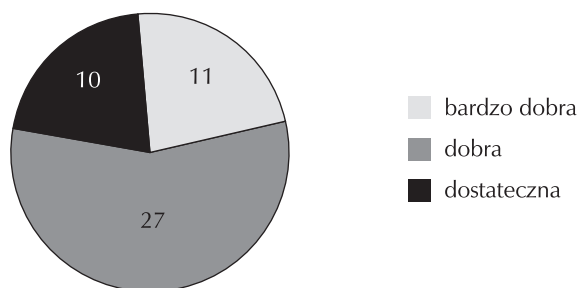
WYKRES 2. Opinie absolwentów pracy socjalnej na temat studiowanego przez nich kierunku

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z danych zamieszczonych na wykresie 3, zdecydowana większość respondentów ocenia przedmiot „obszary pracy socjalnej”¹⁰⁾ jako dobry.

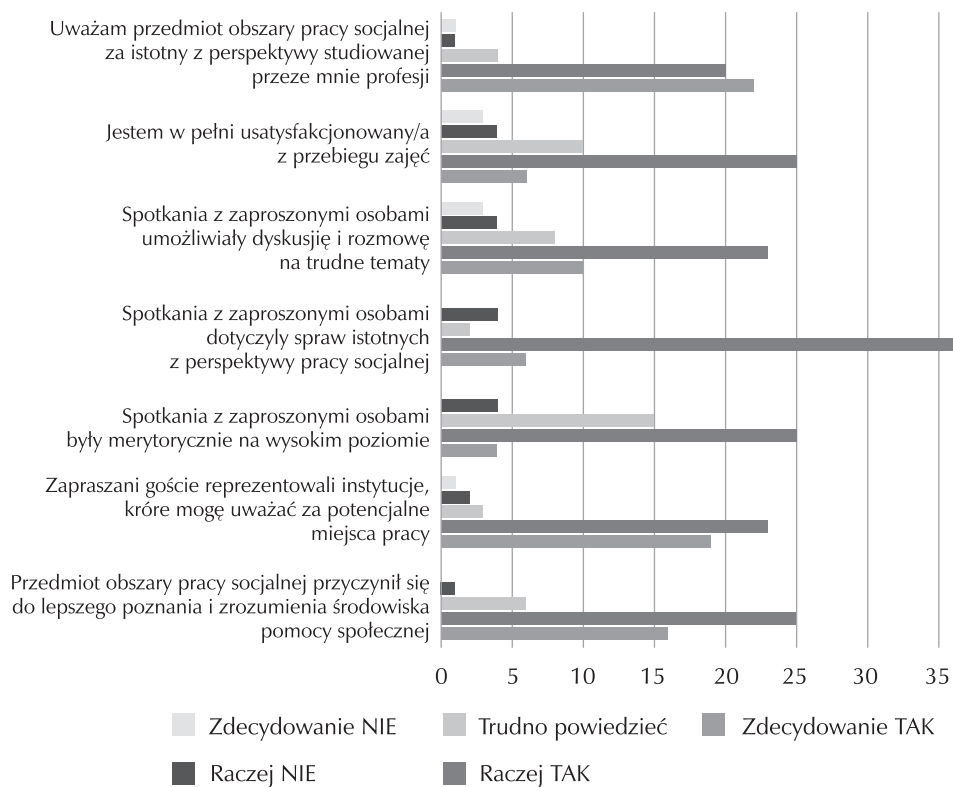
¹⁰⁾ Obowiązkowy przedmiot realizowany w wymiarze 30 godzin w semestrze 5 na III roku studiów. Przedmiot składa się z cotygodniowych spotkań z zaproszonymi gośćmi reprezentującymi instytucje związane z pracą socjalną, polityką społeczną, np. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu.

WYKRES 3. Ocena przedmiotu „obszary pracy socjalnej”

Źródło: opracowanie własne.

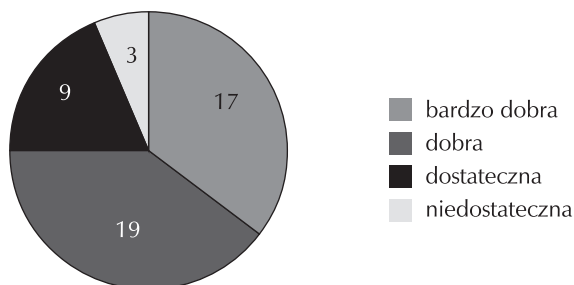

WYKRES 4. Opinie o przedmiocie „obszary pracy socjalnej”

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z danymi zamieszczonymi na wykresie 4, większość badanych jest usatysfakcjonowana przedmiotem „obszary pracy socjalnej”. Zajęcia te oceniają jako istotne z perspektywy studiowanego kierunku. Same spotkania z zaproszonymi gośćmi reprezentującymi instytucje służb społecznych uznano jako wartościowe merytorycznie. Zdaniem respondentów reprezentowane przez prelegentów instytucje społeczne zdaniem stanowiły ich potencjalne miejsca pracy.

Kolejny przedmiot poddany analizie stanowiła praktyka zawodowa i specjalizacyjna¹¹⁾. Jak wynika z danych zgromadzonych na wykresie 5, zdecydowana większość absolwentów oceniła praktykę dobrze (19) i bardzo dobrze (17).

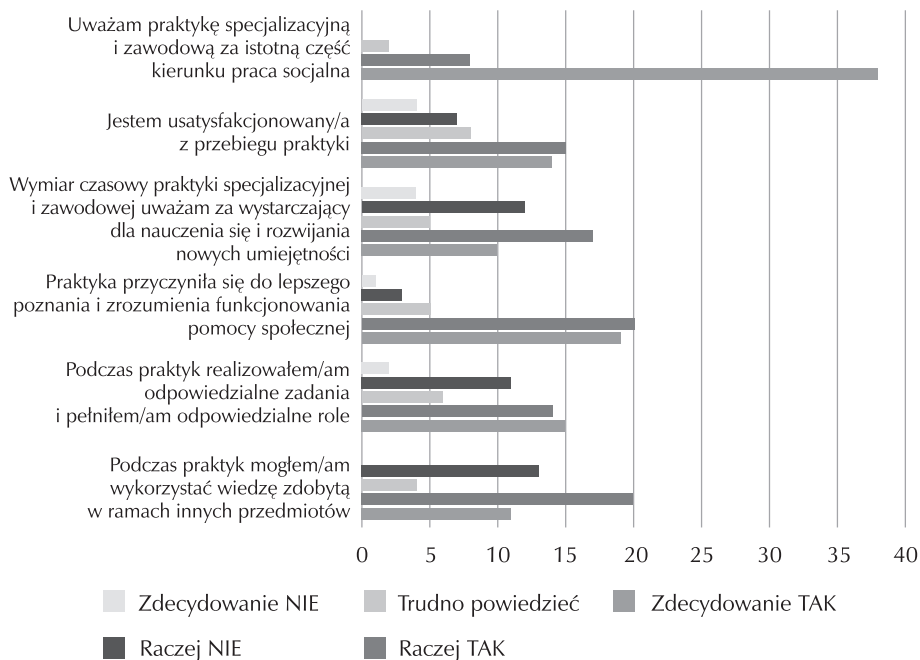
WYKRES 5. Ocena przedmiotów „praktyka specjalizacyjna” i „praktyka zawodowa”
Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość badanych uważa przedmioty „praktyka zawodowa” i „praktyka specjalizacyjna” jako istotną część kierunku praca socjalna (46) i jest z nich usatysfakcjonowana (29). Podobnie większość jest zdania, że praktyka umożliwiła im lepsze zrozumienie funkcjonowania instytucji pomocy społecznej (39). Co ciekawe, ocena przebiegu samej praktyki nie jest już wystarczająco wysoka. Część negatywnych opinii dotyczy-

¹¹⁾ Praktyka zawodowa realizowana jest po I roku w okresie wakacyjnym w wymiarze 120 godzin. Jest to pierwszy rodzaj obowiązkowych praktyk realizowanych na pracy socjalnej. Miejscem praktyk może być wybrany przez studenta dowolny Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie lub Ośrodek Pomocy Społecznej.

Praktyka specjalizacyjna realizowana jest po II roku w okresie wakacyjnym w wymiarze 120 godzin. Miejscem praktyk może być wybrany przez studenta dowolny obszar związany z pracą socjalną, np. instytucja wspierająca seniorów, punkt interwencji kryzysowej bądź organizacja pozarządowa związana ze sferą ekonomii społecznej.

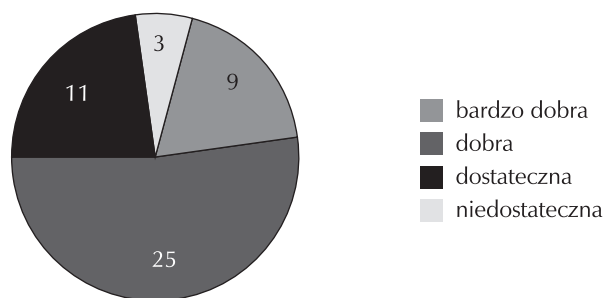
ła: wymiaru czasowego praktyki, który zdaniem części respondentów nie jest wystarczający dla nauczania się i rozwijania nowych umiejętności (16); realizacji zadań, które w opiniach badanych nie były dostatecznie odpowiedzialne (13); trudności w praktycznym wykorzystaniu zdobytej uprzednio wiedzy teoretycznej (13).

WYKRES 6. Opinie o przedmiocie „praktyka specjalizacyjna” i „praktyka zawodowa”
 Źródło: opracowanie własne.

Następnym przedmiotem, o który zostali zapytani respondenci, był „projekt socjalny”¹²⁾. Zgodnie z danymi przedstawionymi na wykresie 7, zdecydowana większość ocenia zajęcia z tego przedmiotu dobrze (34).

¹²⁾ Obowiązkowy przedmiot realizowany w wymiarze 30 godzin w semestrze 5. i 30 godzin w semestrze 6. na III roku studiów. Przedmiot składa się z cotygodniowych spotkań poświęconych wieloetapowemu tworzeniu projektu socjalnego. Na projekt socjalny składają się opis sytuacji problemowej, kompleksowa diagnoza oraz propozycja działań mających na celu poprawę sytuacji społecznej. Przedmiot oparty jest na założeniach teoretycznych oraz praktycznych.

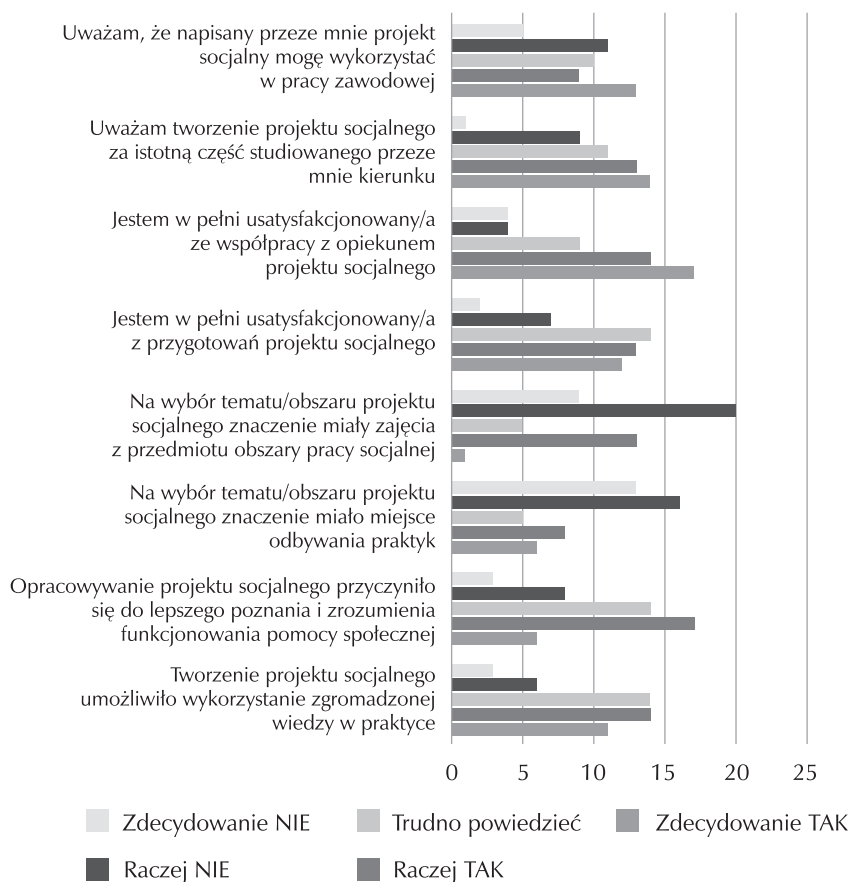
WYKRES 7. Ocena przedmiotu „projekt socjalny”

Źródło: opracowanie własne.

W odniesieniu do szczegółowych opinii dotyczących przebiegu zajęć z przedmiotu projekt socjalny, w większości zaproponowanych twierdzeń zdania zostały podzielone. Na podstawie danych zebranych na wykresie 8 nie można jednoznacznie stwierdzić, że konstruowanie projektu socjalnego stanowiło dla osób badanych istotną część z perspektywy studiowanego kierunku. Przygotowanie projektu socjalnego zdaniem respondentów nie umożliwiło im wykorzystania zdobytej wiedzy w praktyce oraz lepszego zrozumienia funkcjonowania systemu pomocy społecznej. Opinie respondentów są zróżnicowane w odniesieniu do satysfakcji z przygotowanego projektu – większość osób udzieliła odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Zdecydowana większość respondentów wskazała, że wybór tematu przygotowywanego projektu socjalnego nie został podyktowany miejscem odbywania praktyk (39), ani spotkaniami z przedstawicielami instytucji w ramach obszarów pracy socjalnej (29).

Ostatnim z analizowanych przedmiotów praktycznych, były tzw. zajęcia praktyczne w placówkach¹³⁾. Jak wynika z danych zamieszczonych na wykresie 9, zdecydowana większość respondentów (46) dobrze ocenia ten przedmiot. Uzyskane i zamieszczone na wykresie 10 dane wskazują, że zdecydowana większość respondentów zgadza się z zaproponowanymi twierdzeniami. Większość absolwentów pracy socjalnej: a) uważa zajęcia

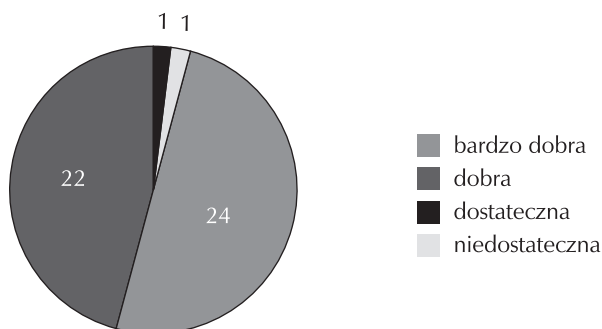
¹³⁾ Obowiązkowy przedmiot realizowany w wymiarze 30 godzin w semestrze 1. i na I roku studiów. Przedmiot ten, określany również jako hospitacje, składa się z cyklicznych spotkań z pracownikami szeroko pojętej pracy socjalnej i polityki społecznej. Spotkania odbywają się na terenie współpracujących z uniwersytetem instytucji. Przedmiot ten stanowi pierwszy kontakt studenta z instytucją.

WYKRES 8. Opinie o przedmiocie „projekt socjalny”

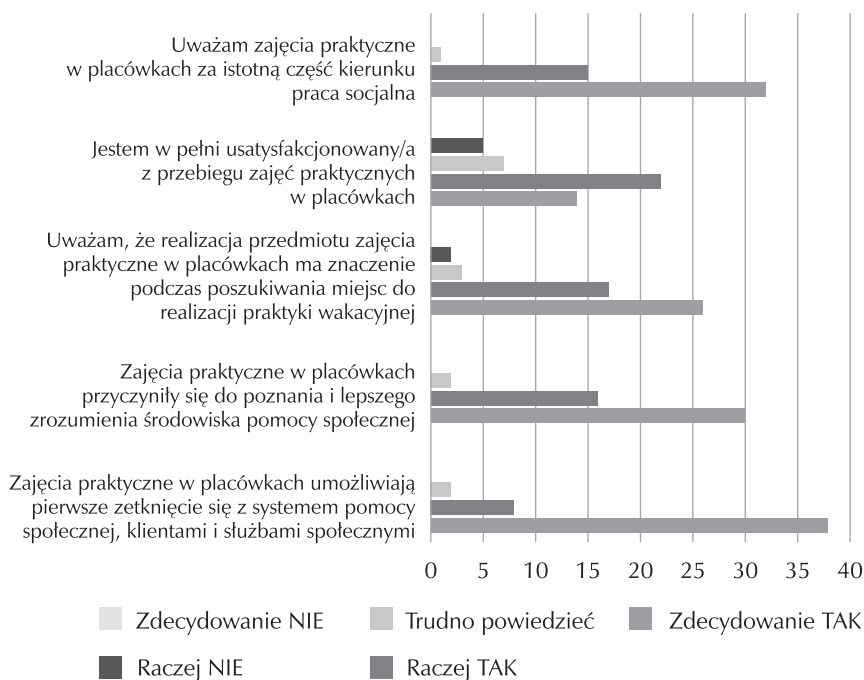
Źródło: opracowanie własne.

praktyczne w placówkach jako istotną część kierunku praca socjalna (47); b) jest usatysfakcjonowana z realizacji tego przedmiotu (36); c) jest zdania, że przedmiot ten przyczynił się do wyboru miejsca odbywania wakacyjnych praktyk (43); d) postrzega realizację tych zajęć jako pomocnych dla lepszego zrozumienia funkcjonowania pomocy społecznej (46) oraz e) uważa, że przedmiot ten umożliwił pierwsze zetknięcie się studentów z praktyką pracy socjalnej: profesji, trudności, środowiska pracy (46).

WYKRES 9. Ocena przedmiotu „zajęcia praktyczne w placówkach”

Źródło: opracowanie własne.

WYKRES 10. Opinie o przedmiocie „zajęcia praktyczne w placówkach”

Źródło: opracowanie własne.

Dalej wskazuję najbardziej istotne wnioski z przeprowadzonych badań:

1. Absolwenci pracy socjalnej dobrze oceniają studiowany przez nich kierunek – szczególnie przygotowanie wykładowców, aktualność

treści kształcenia oraz wyzwalającą aktywność formę prowadzenia zajęć.

2. W opiniach respondentów przedmiot „obszary pracy socjalnej” jest istotny z punktu widzenia studiowanego kierunku. Dotyka ważnych dla pracy socjalnej kwestii i umożliwia lepsze poznanie funkcjonowania pomocy społecznej.
3. Zdaniem badanych osób praktyka zawodowa i specjalizacyjna jest istotnym elementem kierunku praca socjalna, który sprzyja lepszemu zrozumieniu funkcjonowania sfery pomocy społecznej. Co do pełnionych w trakcie trwania praktyki obowiązków, zdania są mocno podzielone – część ówczesnych studentów realizowała odpowiedzialne i adekwatne dla praktykantów zadania, część zaś nie.
4. Badani respondenci wskazują następujące zalety związane z przygotowaniem projektu socjalnego: udana współpraca z opiekunem naukowym, czy możliwość przełożenia zgromadzonej wiedzy teoretycznej na praktyczne jej zastosowanie (mimo tego, że spora część osób nie traktuje napisanego projektu w kontekście pracy zawodowej). W większości przypadków wybór tematu projektu nie wynikał z miejsca odbywania praktyk, ani nie był determinowany przedmiotem „obszary pracy socjalnej”.
5. Przedmiot „zajęcia praktyczne w placówkach” został przez badanych najwyżej oceniony na tle pozostałych. Ocena ta wynika z faktu, że a) zajęcia odbywały się poza murami uniwersytetu; b) stanowiły niejednokrotnie pierwszy kontakt z placówką funkcjonującą w systemie pomocy społecznej oraz c) umożliwiały poznanie specyfiki pracy z klientem.

PODSUMOWANIE

Konkludując, wyniki badań przeprowadzonych wśród absolwentów pracy socjalnej z roku 2011 i 2015 dostarczyły informacji na temat obecnego kształtu kierunku, ze szczególnym uwzględnieniem realizacji zajęć praktycznych. W większości przypadków zajęcia praktyczne oceniane są dobrze. Podkreśla się ich znaczenie w poznawaniu i lepszym rozumieniu funkcjonowania instytucji pomocy społecznej oraz zawodu pracownika socjalnego. Wraz z pojawieniem się pracy socjalnej jako niezależnego, autonomicznego kierunku studiów, zaczęły się pojawiać pytania związane z tożsamością pracy socjalnej. Z jednej strony kształcenie pracowników socjalnych koncentruje

się na zdobywaniu akademickiej wiedzy oscylującej wokół nauk społecznych. Z drugiej zaś, zgodnie z wytycznymi Krajowych Ram Kwalifikacji, absolwenci gotowi do pracy w zawodzie pracownika socjalnego powinni odznaczać się stosownymi umiejętnościami i kompetencjami. Zajęcia praktyczne na kierunku praca socjalna, obok istotnych zalet wskazanych przez respondentów, sprzyjają kształtowaniu się pożądaných kompetencji. Należą do nich m.in. rozpoznawanie sytuacji społecznych, tworzenie narzędzi do diagnozowania i zaspokajania potrzeb zróżnicowanych kategorii oraz planowania strategicznego. Swoisty dysonans w kształceniu akademickim pomiędzy wciąż udoskonalaną teorią a dynamicznie rozwijającą się praktyką pracy socjalnej nadal pozostaje znaczny. Kształcenia przyszłej kadry pomocy społecznej, w dobie ustawicznej profesjonalizacji nie powinno być realizowane w oderwaniu od praktyki pomagania, poznawania specyfiki zawodu pracownika socjalnego i potencjalnych miejsc. Mimo że badania te nie są reprezentatywne, a próba badawcza liczyła niespełna 50 osób, nadal uważam, że zgromadzone wyniki są interesujące. Podobne badania powinny zostać zrealizowane na większej próbie oraz cyklicznie powtarzane w celu zwiększenia ich rzetelności.

BIBLIOGRAFIA

- Batorski, D., Olcoń-Kubicka, M. (2006). Prowadzenie badań przez Internet – podstawowe zagadnienia metodologiczne. *Studia Socjologiczne*, 3, 99–132.
- Leś, E. (1991). Kształcenie w dziedzinie pracy socjalnej w Polsce. *Polityka Społeczna*, 3, 25.
- Studium Zaoczne Pracowników Służb Socjalnych przy Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego (1987). *Praca Socjalna*, 3, 2.
- Supińska, J. (1991). Kształcenie pracowników socjalnych na poziomie studiów magisterskich. W: E. Leś, J. Rosner (red.), *Kształcenie pracowników socjalnych* (s. 43–44). Warszawa: Ośrodek Badań Społecznych.
- Zaoczne studia socjologiczne o specjalności pracy socjalnej. Informacja. Uniwersytet Jagielloński, Instytut Socjologii, Kraków 1998, za: A. Zasada-Chorab, Kształcenie pracowników socjalnych – w jakim kierunku zmierzamy? (2011). W: M. Grewiński, J. Krzyszkowski (red.), *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*. Warszawa (s. 77–86). Warszawa: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.
- Zasada-Chorab A. (2011). Kształcenie pracowników socjalnych – w jakim kierunku zmierzamy? W: M. Grewiński, J. Krzyszkowski (red.), *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej* (s. 77–86). Warszawa: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

PRACTICAL LESSONS CARRIED OUT IN SOCIAL WORK FIELD OF STUDY IN THE OPINION OF THE AMU IN 2011TH AND 2015TH GRADUATES. A REFLECTION ON THE EDUCATION STAFF OF SOCIAL ASSISTANCE

ABSTRACT

This article consists of four parts. In the first I show theoretical approach to the development of Polish social work as an academic discipline from the 60s to the present time. I focus on the changes introduced in the education of staff of social assistance and how it developed as the autonomy of social work at Polish universities. The second part is dedicated to the research methodology, constructed purposes, the proposed methods, techniques and the conduct and organization of research. In the third part I analyse the collected results of research devoted to the general feedback on the direction of social work and detailed, addressing specific practical subjects such as practical training in education, social project, professional practice, specialization practice, the areas of social work. The last part are the conclusions of the research and identification of the main dilemmas related to the academic education of future social welfare staff.

Key words: social work, didactics, practical classes, professionalization